

Tale ved overrækkelsen af Holberg Medaljen til Erling Jepsen 2004.

ved Vagn Lundbye

NÅR BARE DET KOMMER FRA HJERTET

I en af sine komedier taler Ludvig Holberg om virkelighed og fantasi på en måde, som jeg nyligt kom til at tænke på, da jeg læste Erling Jepsens skuespil, "Når bare det kommer fra hjertet". Rettere sagt, er det mere borgerligheden og den frihed, som er forbundet med det modsatte af borgerlighed, som Holberg er inde på i sin komedie. Den komedie, som hedder "Maskerade", og som adskiller sig fra alle andre af Holbergs komedier ved at være mere klassisk afbalanceret, mere gavmild, i det hele taget mere mild end i de typiske Holbergkomedier.

Kort fortalt handler "Maskerade" om to velstående borgerpar, der er forældre til henholdsvis en datter og en søn. Forældrene bliver i første akt enige om, at de to børn skal indgå ægteskab med hinanden. De to unge har aldrig mødt hinanden, men det sker i et såkaldt Intermedium imellem første og andet akt, hvor de under den årlig maskerade et kort øjeblik ser hinanden uden masker og bliver dybt forelskede i hinanden, hvorefter de lover hverandre troskab. Idet det også skal siges, at de under dette intermedium ikke kender hverken navn eller familieforhold vedrørende den anden.

Da forældrene bliver bekendt med denne forelskelse bliver de heftigt opbragte over, at deres planer således krydses, og der opstår en tilspidset konflikt mellem børn og forældre. Nu iværksættes typiske intriger i den borgerlighed, som Holberg altid øser sin komik fra, men efter megen strid og store bekymringer, smides maskerne på maskeballet, de to unge bringes ansigt til ansigt og ser, at den anden gudhjælpede er den person, som de forelskede sig så højt i under det kortvarige intermedium. Det hele får forsynskaraktter som i de klassiske skuespil. Jeg tænker på det "deus ex machina", der i de græske dramaer som sendt fra himlen kommer ned på scenen og løser den uløselige konflikt. Således rar "Maskerade" en "happy end", borgerligheden får en lærestreg, som borgerligheden måske ikke forandres af, men som bereder tilskuerne, og det er jo dem, det drejer sig om, en erkendelse af, at fantasien og det uventede, er vigtigere end de små spil og hensigter, som folk har det med at omgive sig med.

"Når bare det kommer fra hjertet" hedder det skuespil, som i en vis forstand handler om det samme som Holbergs maskerade. Idet jeg med det samme lige skal indsparke den fodnote, at den lidenskab, som er så iøjnefaldende hos Jepsen, den har Holberg ikke. Holberg et ingen erotisk digter.

I begyndelsen kommer en ung københavnsk pige til en ladebygning langt ude på landet. Da hun står udenfor porten, kan hun høre musik og spredte klapsalver inde fra laden, men da hun åbner porten, ophører lydene øjeblikkelig. Hun lukker porten igen, og straks begynder musikken og klapsalverne igen. Da indser den unge pige, som hedder Linda, en sammenhæng. Hun sukker og siger "Aha" !

Næste scene sidder hun og maler laden. Ladens ejer, den jævndrende Tage kommer da til, han undrer sig over, at hun synes, at laden er så interessant, at hun vil male den. Der udspinder sig en samtale mellem dem, som tydelig viser, hvor langt der er mellem de to. Til sidst røber hun sin oplevelse for den unge landmand, som næppe har fantasi til meget mere end andespil.

Tage forelsker sig håndfast i Linda, som til gengæld synes, at han er lidt dum og småborgerlig. Men det ender med, at hun fortæller om sin aha-oplevelse med laden til Tage og rejser tilbage til København.

Fra da af får laden større og større betydning for Tage. Det var den, som bragte dem sammen.

Hvordan får han hende til at komme igen? Hans mor forstår godt hans forelskelse, men får kun lidt

ud at den historie om musikken, der forsvinder, når man åbner ladedøren. Men på en måde, siger hun, er det ligesådan med fryseren derhjemme. Pæren inde i den tænder, når man åbner låget, og lukker, når man smækker låget i !

Sammenligningen giver Tage en ide. Hvorfor ikke med ledninger og højttalere og en pladespiller arrangere det sådan, at der er musik i laden, når porten er lukket, og at den øjeblikkelig forsvinder, når porten åbner. Det bliver til en forestilling, som naboerne inviteres med til, ligesom han inviterer Linda til at overvære opfyldelsen af sin drøm. Hun kommer, bliver berørt af forestillingen, hvor mange bliver berusede, og det hele ender med, at Tage og Linda elsker hinanden. Ikke mindst efter at Tage har underholdt hende med sin landlige viden om kaniner. Når de skal parres, må man for eksempel ikke sætte hannen ned til hunnen. Man skal sætte hunden ned til hannen. Det er ham, der skal gøre arbejde, siger Tage, så han må ikke stresses af fremmede begivenheder. Derefter elsker de med hinanden!

Men Linda forlader ham igen. Vender tilbage til kæresten i København, hvorefter Tage i stigende grad tager ophold i laden. Han, indser vi, er i sigende grad fascineret af sin fantasi og de forestillinger, han opnår inde i laden, hvor han efterhånden spiser og sover. Eksempelvis ser han så længe ud over landskaberne, at han ser det, han fantaserer sig til, ligesom han begynder at stirre så længe på sognets unge piger, at han til sidst ser Linda og ikke dem. Da Linda kommer tilbage igen, fascineres hun af hans drømmerier. De elsker igen med hinanden, de taler også om de børn, de skal have, og det i en grad, så Tages mor opløftet kan spørge om, hvor de skal bo? I København eller ude på gården?

Men de skal ikke bo sammen. De skilles igen. Både til hendes og hans tilfredshed. Efter at han en gang til har berettet om kaniner for Linda.

"Vi ses" siger Linda og går.

Han nikker. De skal nok ses igen. Engang!

Han ønsker end ikke, at hun skal vende om og komme tilbage, da hun forlader ham.

Han har det udmærket på den måde. Den fantastiske måde.

"Stakkel" siger hans mor.

Men han er ikke en stakkel. De har hinanden, Linda og ham. Ikke til hverdag. Ikke i virkeligheden, den borgerlige virkelighed, han indtil mødet med hende levede i. Men i den forvandlede virkelighed, som han selv styrer og alligevel ikke styrer..

Den fantasiverden, som Holberg kalder Maskerade, og Erling Jepsen kalder Glæde. Den glæde, som med moderens ord "kommer fra hjertet". Når bare den gør det!

De er meget forskellige Holberg og Jepsen. Men de beskriver i deres skuespil begge et opgør med borgerligheden. Erling Jepsen har skrevet en halv snes hørespil og endnu flere skuespil til teatret. Flere af dem er præmieret, men alligevel var det ikke med teatret, at han fik sit gennembrud.

Det var med den selvbiografiske roman *Kunsten at græde i kor* ! Bogen udkom i 2002 og blev modtaget med en frysende gysen. En roman om den almindelig ondskab, blev den kaldt, og når vi nu mindes Holbergs 250 årsdag, er det betimeligt at sammenligne den småborgerlige og temmelig snu ondskab, som vi møder i *Kunsten at græde i kor* med den indbildske og ærgerrige bondskhed, vi finder hos adskillige af Holbergs skikkelser. Jeppe på bjerget er måske nok en miserabel og snu person, der udsættes for baronens infame ondskab, men modsat Jepsens fader kalder Jeppe på medlidenhed, om end en medlidenhed af den art som publikum nødig vil være foruden. Vi kan når alt kommer til alt godt lide og forstå

Jeppe og Holbergs andre komediefigurer. Men han er latterlig, om end på en godartet måde. Det kan vi overhovedet ikke sige om Jepsens faderfigur. Han er overhovedet ikke latterlig. Bortset fra at latterligheden utvivlsomt er det værste faderen kan beskyldes for. Så hellere alt muligt andet. Det

er måske en af de væsentlige grunde til, at der overhovedet ikke er noget godt at sige om Jepsens faderfigur i *Kunsten at græde i kor*.

Jepsens roman skildrer en familie, hvor alting drejer sig om faderen. Når bare han har det godt, siger den 11-årige søn, så er alt godt. Og så er det lige meget om det går ud over storesøsteren, som udsættes for faderens pædofili og ender med at få det, broderen kalder "psykiske nerver". Eller om familien skal bøje nakken og indordne sig. Det gør familien og ikke mindst faderen adskillige gange. Alting drejer sig om denne selvsmigrende fader, som kryber for alle, som er højere på strå end ham selv. Og ringeagter alle, som står under ham. Samtidig med at han fylder hele Sønderjylland, har man unægtelig indtrykket af, med snyd og intriger.

Et Sønderjylland, som næppe ligner Danmark øst for Lillebælt, og hvor man stadig den dag i dag i de små hjem livligt kan diskutere, hvem det mon er, der kører forbi uden for i mørket. Og hvor man hellere, fremgår det af den roman, som Jepsen under titlen *Frygtelig lykkelig* har udgivet i år, hellere vil skubbe uvelkomne lig tilbage i mosen end slæbe dem op på det tørre og påtage sig alt det mas, det kan afstedkomme.

Det er den 11-årige dreng, som *Kunsten at græde i kor* først og fremmest drejer sig om. Jeg mindes ikke nogensinde at have læst om et menneske, der så skånselsløst uskyldigt ikke går af vejen for noget, som kan opmuntre en faderfigur. Eksempelvis under begravelser i sognet, hvor drengen troligt møder op og stiller sig ved siden af faderen og spiller med i som river alle begravelsesgæsterne med. Om de så vil det eller ej.

Herunder benytter drengen sig af et trick, der i korthed går ud på at hælde hovedet på skrå, og lade være med at blinke, hvorefter han blinker langsomt (ligesom køerne nede på engen), indtil der løber en tåre, og den tåre skal ikke tørres af. Der står de så, far og søn, ved en mere eller mindre ukendts begravelse og hulker i kor. Et komediespil som var en Holberg værdig!

Faderen værdsætter tydeligvis drengens komediespil, og gør han ikke det, så giver sønnen ham gerne en passende anledning til at give ham lejlighed til at give ham en rigtig endefuld i den bare. Denne fidelitet udvikler sig. Eksempelvis til at spænde ben for en mand, som konkurrerer med faderen om at være sognets julemand. Med det resultat at konkurrenten falder ned af trappen og brækker halsen, hvad der bortforklares som et hændeligt uheld. Naboerne får nærmest ondt af drengen. Da faderen ikke bryder sig om sin søster og sin mor, laver sønnen en dødsliste, som når den er effektueret skal hjælpe faderen over de problemer, han hele tiden påstår, han har. Bl.a. skal drabene øge faderens omsætning i hans lille købmandshandel Sønnen når faktisk ikke at slå tanten og farmoderen ihjel. Søsteren, der efterhånden er rystende psykotisk, gør det, hvad giver hende lejlighed til at afsløre faderens pædofili. Hvorefter hendes broder træder i aktion og på en ret usædvanlig måde befrier hende fra hendes ophold på sidsygehospitalet i Augustenborg. I den hensigt at befri faderen fra anklagen om pædofili. Faderen dømmes imidlertid en fængselsstraf, men selvbedraget i den lille familie fortsætter troligt, og faderen som nu begynder at optræde som angrende synder opnår efterhånden stor forståelse og medfølelse i sognet og får lov til at blive siddende i menighedsrådet.

De konklusioner og sammenhænge, som drengen drager i løbet af romanen er både foruroligende og sindrige. Han ber til Tarzan, når han skal være stærk. Og til englen Gabriel, når han skal søge trøst. Det er to personer, som han tydeligvis har et selvdigtet forhold til, det vil sige, giver ham lejlighed til at gøre alt, hvad han kan finde på. Han er ikke bedre end faderen, men det er værre end faderen, fordi han kun er et barn. Et grusomt barn uden hæmninger eller lignende. Men han er også skildret med en egen humor, som Jepsen utvivlsomt ikke har fra fremmede. Der er tale om en humor, som jeg vil tro, at end ikke Holberg ville være i stand til at forme. Som når drengen spørger sin religionslærer, om han må have lov til at stille hende et spørgsmål. Det må han godt, hun holder meget af den dreng, som altid taler hende efter munden. "Kan det tænkes", spørger han så, "at Je-

sus ikke for til himmels, men snød og for ned i junglen i stedet for og blev konge over dyrene, for dem kunne han stole på ?"

Det tror læreren nu ikke, og drengen trækker hurtigt piben ud igen, men er ikke overbevist. Måske har han fundet ud af noget nyt! Om ikke andet så har han fået noget, han kan imponere de voksne med. Akkurat som han gør det, når han fortæller viceskoleinspektøren om kaniner. Blandt andet gælder det om ikke at sætte hannen ned til hunnen, men omvendt. Man skal beskytte hannen, og det er jo også den, der skal gøre arbejdet! At det' ikke er en helt almindelig dreng, som viceskoleinspektøren og hans hustru lytter til, er vi som læsere ikke i tvivl om.

Om Holberg kunne skrive som Jepsen har gjort i sin roman, er tvivlsomt. Han kunne i hvert fald ikke have gjort det for et par hundrede år siden, dertil mangler han ikke bare lidenskaben og passionen, men også hele den baggrundsviden, som vi, der lever i dag, har om en verden, som er blevet mindre og meget mere raffineret i sin grusomhed.

Det er en frygtindgydende roman, som Erling Jepsen har skrevet. Om den vil blive husket lige så længe som Holberg, ved jeg ikke. Men at den nok før eller siden skal blive filmatiseret og derudover sammen med Erling Jepsens dramatik fortjener Holbergmedaljen, det er vi i Holbergkomiteen ikke et øjeblik i tvivl om.